

II MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH ZAKONA

1. Zakon o javnom informisanju

1.1. Implementacija Zakona o javnom informisanju, obrađena je, jednim delom i kroz odeljak o slobodi izražavanja.

1.2. Dnevni list „Danas“ objavio je 13. oktobra da su, uprkos Zakonom o javnom informisanju propisane zabrane vršenja bilo kakavog fizičkog ili drugog pritiska na javno glasilo i njegovo osoblje i uticaja podesnih da ih ometu u obavljanju posla, po rezultatima evidencije koju vodi Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), u Srbiji za poslednje četiri godine zabeležena od 212 slučaja fizičkih i verbalnih napada na novinare, od čega je samo 17 procesuirano. NUNS procenjuje da su nadležni obavešteni tek o svakom trećem slučaju pretnji i napada na predstavnike medija, što dramatično svedoči o stepenu nepoverenja struke u institucije. Statistika govori da napadnuti mogu da očekuju blagovremenu reakciju državnih organa u svakom četvrtom prijavljenom slučaju. Istraživanje ipak pokazuje da se broj pretnji i napada na novinare u posmatranom periodu smanjuje. Tako su 2008. godine, bila zabeležena čak 143 takva slučaja, 2009. godine 37, 2010. godine 19, dok ih je u nepunoj 2011. godini bilo 13. Napadači na novinare najčešće odgovaraju prekršajno, ali su zabeležene i zatvorske kazne izrečene u krivičnim postupcima, po pravilu na granici zakonskog minimuma, ili čak i ispod njega, kao i uslovne i novčane kazne.

2. Zakon o radiodifuziji

2.1. Kako piše dnevni list „Danas“, od početka ove godine, merama za naplatu radio televizijske pretplate obuhvaćeno je 140.000 građana Srbije koji je ne plaćaju. U najvećem broju slučajeva, RTS neplatišama šalje opomene. Prema navodima iz samog RTS-a, od 2007. godine, u svim delovima Srbije, neplatišama se upućuju opomene pred utuženje i istovremeno im se pruža i mogućnost da dugove Javnom servisu izmire u više mesečnih rata. U RTS-u navode da se u slučaju izostanka reakcije na upućene opomene, pokreće sudski postupak. Najviša naplativost pretplate ostvaruje se na području Beograda, gde u proseku iznosi od 65 do 70 odsto, i Vojvodine, gde je u proseku od 55 do 60 odsto. U južnoj i istočnoj Srbiji naplativost je najniža. Na području centralne Srbije, ona iznosi oko 35 odsto, a na jugu Srbije 15 do 20 odsto, kažu u Javnom servisu Srbije, a prenosi dnevni list „Danas“. U RTS-u dodaju da stepen naplate RTV pretplate varira u zavisnosti od ekonomske razvijenosti regiona koji se posmatra, a da na njega utiče i činjenica da se naplaćuje zajedno sa naplatom

električne energije, kao i da se u naplati primenjuje pravilo po kome se prvo u celosti izmiruje obaveza za električnu energiju, a tek potom ona za radio-televizijsku pretplatu.

Zakonom o radiodifuziji predviđeno je da se finansiranje delatnosti ustanova javnog radiodifuznog servisa koje se odnose na ostvarivanje opšteg interesa utvrđenog zakonom, plaća radio-televizijska pretplata. Obavezu plaćanja radio-televizijske pretplate imaju vlasnici radio i TV prijemnika. Pretplata, u istom iznosu na celoj teritoriji Republike Srbije, plaća se na prijemnike po domaćinstvu, pri čemu je domaćinstvo, vlasnik dva ili više prijemnika, izuzev prijemnika u motornom vozilu, obavezno da plaća pretplatu samo za jedan prijemnik na istoj adresi. Pretplatu plaćaju i pravna lica, i to hoteli i moteli po jednu na svakih deset soba opremljenih televizijskim ili radio prijemnikom, a druga pravna lica, vlasnici prijemnika, po jednu na svakih 20 zaposlenih koji su u stanju da primaju program. Od obaveze plaćanja pretplate oslobađaju se samo domaćinstva-vlasnici prijemnika čiji je najmanje jedan član domaćinstva invalid sa 100% telesnog oštećenja, invalid sa manje od 100% telesnog oštećenja, ako mu je, u skladu sa odredbama posebnih propisa, priznato pravo na dodatak za tuđu negu i pomoć, ili lice koje je trajno izgubilo sluh ili slepo lice. Od obaveze plaćanja pretplate oslobađaju se i pravna lica, i to ustanove za smeštaj korisnika, škole, zdravstvene ustanove i invalidske organizacije i preduzeća za radno osposobljavanje i zapošljavanje invalida, te diplomatsko-konzularna predstavništva, pod uslovom reciprociteta. Visina pretplate koja je inicijalno bila utvrđena zakonom, usklađuje se sa indeksom rasta cena na malo u Republici Srbiji u prethodnoj kalendarskoj godini, prema zvanično objavljenim podacima organa nadležnog za poslove statistike, uvećanim za 5%, te u ovom trenutku iznosi 500 dinara. Naplata mesečne pretplate vrši se preko javnog preduzeća koje obavlja delatnost proizvodnje i distribucije električne energije, na način utvrđen ugovorom, zaključenim između Javnog servisa i tog javnog preduzeća. Od ukupno prikupljenog iznosa, 1,5% uplaćuje se na račun budžeta Republike Srbije za razvoj domaće kinematografije. Od prihoda ostvarenog naplatom pretplate na području Vojvodine, Javnom servisu Vojvodine pripada 70%. Pitanje naplativosti pretplate postalo je izuzetno bitno i u kontekstu nedavno usvojene Medijske strategije. Tokom njenog pisanja, bilo je više nego jasno da implementacija Zakona o radiodifuziji, u delu koji se odnosi na finansiranje javnog servisa, nije zadovoljavajuća. Naime, pretplata je uvedena kako bi se obezbedio stabilan i izdašan izvor finansiranja javnog servisa. Istovremeno, finansiranje iz pretplate trebalo je da javnom servisu obezbedi dodatnu distancu od vlasti, koju je teško obezbediti u uslovima neposrednog budžetskog finansiranja. RTS je, nažalost, umesto da radi na povećanju naplativosti pretplate, često delovao kao da je zapravo od nje odustao i da bi se rado vratio na neposredno budžetsko finansiranje. Očekivalo se da bi Medijska strategija mogla da postavi određene smernice za finansiranje javnog servisa u budućnosti, ali je ona tu, čini se, ipak zastala na pola puta. Naime, deklarativno, Strategijom se Republika Srbija obavezala da će obezbediti

siguran i javan finansijski okvir za funkcionisanje javnih radio-televizijskih servisa. Takođe, Strategija uočava da je nužno podići nivo ubiranja prihoda iz pretplate, kako zakonskim rešenjima, tako i boljom organizacijom toga posla. Strategija, međutim, u pogledu modela koji bi to mogao da obezbedi, ne nudi nikakve sugestije. Ono što je ipak dobro, jeste da se po prvi put insistira na finansiranju javnih servisa koje će biti u skladu s kriterijumima o kontroli državne pomoći. Ti kriterijumi podrazumevaju jasnu definiciju funkcije i obaveza javnog servisa, nadzor nad ispunjavanjem funkcija i obaveza, javnost finansijske kontrole, sprovođenje testa za uvođenje novih usluga, zabrane preplaćivanja (pri čemu treba uzeti u obzir i komercijalne prihode), srazmernosti i ponašanja na tržištu koje ne narušava pravila o zaštiti konkurencije. Njihovo navođenje u Strategiji bi zapravo trebalo da znači da se pitanje naplativosti pretplate ne može tretirati izolovano, da se ne može tretirati mimo konteksta odgovornosti javnog servisa u poslovanju i transparentnosti u trošenju i ono para što se kroz pretplatu prikupi.

2.2. O tome kako borba protiv radio piraterije može da bude efikasna i uspešna, kada su ugrožene i neke druge službe, a ne samo legalni mediji, svedoči saopštenje policije objavljeno 25. oktobra, o tome da su pripadnici Službe za borbu protiv organizovanog kriminala Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, u saradnji sa Odeljenjem za borbu protiv visokotehnološkog kriminala Višeg javnog tužilaštva u Beogradu i Radiodifuznom agencijom, na osnovu naredbe istražnog sudije Višeg suda u Beogradu, izvršili pretresanje više objekata, kako bi pronašli studio i predajnik nelegalne radio-stanice „Radio Boss“ u Beogradu. U konkretnom slučaju, razlog intervencije jeste činjenica da je emitovanje ove stanice moglo dovesti do ugrožavanja bezbednosti vazdušnog saobraćaja, na šta je RATEL u više navrata ukazivao. Vlasnik stanice je identifikovan i određeno mu je policijsko zadržavanje. U saopštenju se navodi da je u njegovom stanu, pored emisije i studijske opreme, pronađeno i vatreno oružje u ilegalnom posedu. Policija je najavila podnošenje prijave za veći broj krivičnih dela, između ostalog i ugrožavanja bezbednosti vazdušnog saobraćaja, povrede autorskih i srodnih prava i neovlašćeno bavljenje delatnošću.

RATEL je nastavio da objavljuje liste piratskih stanica u Srbiji, kojih je u oktobru bilo 50, odnosno za šest manje nego mesec dana ranije. Inače, to što je u konkretnom slučaju policija najavila da će protiv uhapšenog vlasnika piratske radio stanice podneti prijavu za neovlašćeno bavljenje delatnošću, pokazuje da je medijsko udruženje ANEM, imalo pravo kada je još pre gotovo dve godine policiji predlagalo upravo taj mehanizam borbe protiv radio piraterije. Naime, u obraćanju ministru unutrašnjih poslova i direktoru policije, još februara 2010. godine, ANEM je ukazivao da je „način na koji se država do sada borila sa radio piraterijom neprimeren“, da „ni RRA, niti RATEL, sami ne poseduju mehanizme koji bi omogućili efikasno sprečavanje radio piraterije“, te da je saradnja sa ministarstvom

unutrašnjih poslova i policijom u tom smislu neophodna. U istom dopisu navodi se da se emitovanjem bez Zakonom o radiodifuziji predviđene dozvole, i to emitovanjem komercijalnih sadržaja – reklama i oglasa za nagradu, izvršava krivično delo iz člana 353. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Citiranim članom zakona predviđeno je da će se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine kazniti svako ko se neovlašćeno i za nagradu bavi određenom delatnošću za čije obavljanje je, po zakonu ili drugim propisima donetim na osnovu zakona, potrebna dozvola nadležnog organa.

2.3. Kablovski televizijski kanal Kopernikus stavljen je pod celodnevni monitoring Republičke radiodifuzne agencije, povodom navoda u medijima da se pregovara sa predstavnicima Srpske napredne stranke o zakupu osam sati programa ove stanice, ističe za „Danas“ Goran Karadžić, zamenik predsednika Saveta RRA. On dodaje da političke stranke imaju mogućnost da predstave svoje političke programe u medijima, ali samo tokom predizborne kampanje, nikako ranije. Prema njegovim rečima, RRA ne može da deluje „pre nego što se nešto desi“, ali može na osnovu sumnji da nadgleda određene emitere sa posebnom pažnjom, odnosno monitoringom tokom 24 sata, kao što je i učinjeno sa TV Kopernikus.

Zakonom o radiodifuziji zabranjeno je reklamiranje političkih organizacija van predizborne kampanje, dok im se u toku predizborne kampanje garantuje načelo jednake zastupljenosti bez diskriminacije. U tom smislu bi zakup medijskog prostora, koji bi se vršio radi reklamiranja, bio nesumnjivo zabranjen. Osim što zabranjuje radio i TV stanicama da reklamiraju političke stranke van predizborne kampanje, Zakon predviđa i da politička stranka, organizacija ili koalicija, kao ni pravna lica čiji je osnivač politička stranka, organizacija ili koalicija, ne mogu imati dozvolu za emitovanje programa. U navedenom smislu, eventualno zakupljivanje delova programa elektronskih medija od strane političkih stranaka van predizborne kampanje, ako bi do njega došlo, bilo bi suprotno i duhu i slovu zakona u Srbiji.

3. Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina

3.1. Boris Labudović, dosadašnji predsednik Upravnog odbora Radiotelevizije Vojvodina (RTV) podneo je ostavku na mesto u ovom telu. Labudović je u obrazloženju naveo da je predstojeća izmena Statuta RTV-a radi usklađivanja ovog akta sa Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina za njega neprihvatljiva. „Isti zakonodavac Zakonom o radiodifuziji propisuje nezavisnost i samostalnost u radu RTV-a, a Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina to praktično poništava.“ „Ukoliko bi se potonji zakon striktno

poštovao, shodno tumačenju nadležnih, Upravni odbor i menadžment RTV-a ne bi birao čak 16 od 21 odgovornog urednika“, istakao je Labudović, čija ostavka je stupila na snagu 4. oktobra. Labudović dodaje da direktor i glavni i odgovorni urednici Radio-televizije Vojvodine ne mogu da odgovaraju za uređivačku politiku, ako im tri četvrtine odgovornih urednika postavljaju Nacionalni saveti, te da RTV praktično gubi nezavisnost i samostalnost na tri od pet radijskih i televizijskih programa koje emituje. Upravni odbor je za novog predsednika izabrao Vanju Barišić-Joković.

Upravni odbor pokrajinskog Javnog servisa, koji ima devet članova koje imenuje i razrešava Republička radiodifuzna agencija, nadležan je, između ostalog, da imenuje i razrešava generalnog direktora, imenuje i razrešava direktore radija i televizije i glavne i odgovorne urednike programa. Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, predviđeno je da nacionalni saveti manjina na čijim jezicima RTV emituje program, daju mišljenje u postupku imenovanja članova upravnog odbora, programskog odbora i generalnog direktora Radiodifuzne ustanove Vojvodine, kao i da utvrđuju kriterijume za izbor odgovornog urednika programa na jeziku svoje nacionalne manjine. Dalje, nacionalni saveti upravnom odboru predlažu imenovanje odgovornog urednika programa na jeziku te nacionalne manjine od kandidata koji se prijave i ispunjavaju uslove konkursa, odnosno daju mišljenje o kandidatima za odgovornog urednika programa na jezicima nacionalnih manjina, ukoliko se odgovorni urednik imenuje za više programa na jezicima nacionalnih manjina. Ostavka Borisa Labudovića ukazuje na teško održivu situaciju u kojoj upravni odbor i generalni direktor praktično imaju vezane ruke u odnosu na izbor rukovodećeg tima urednika u RTV-u. Imajući u vidu sporne odluke o smenama odgovornih urednika u manjinskim medijima, koje je u poslednje vreme donosio pre svega Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine, te nesporne politizacije Nacionalnih saveta i njihovog stavljanja pod kontrolu vodećih nacionalnih partija nacionalnih manjina, postaje sve očiglednije da model koji je Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina usvojio, a radi ostvarivanja prava na samoupravu manjinskih zajednica u sferi javnog informisanja, zapravo pretilo da informisanje na manjinskim jezicima stavi pod apsolutnu kontrolu manjinskih oligarhija. Da sve bude još gore, Medijska strategija se ovim pitanjem, osim u meri u kojoj je deklarativno potvrdila garancije nezavisnosti javnih servisa u obavljanju svojih funkcija, zabrane uticaja na sadržaje njihovih programa i ograničavanja njihove nezavisnosti i samostalnosti, uopšte nije bavila. Ostaje da se vidi kako će se RTV sa problemom koji činjenično postoji nositi, odnosno hoće li, sa druge strane, ostavka Borisa Labudovića za svoj rezultat imati makar to, da se o činjenici da je Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina u sferi informisanja na manjinskim jezicima zapravo kreirao više problema nego što ih je rešio, razgovara otvoreno i bez olakih optužbi da je svako alternativno ponuđeno rešenje samo kršenje stečenih manjinskih prava.